
Zakroczymska

Dzielnice: Śródmieście

Osiedla: Nowe Miasto

Atrybuty: Nazwy własne Nazwy geograficzne Nazwy miejscowości polskich

Rok utworzenia nazwy:

Opis

Zakroczym - miasto gminne w woj. mazowieckim (powiat nowodworski), na prawym brzegu Wisły poniżej ujścia Narwi. Prawa miejskie od 1422. Była to droga wylotowa ze starej Warszawy w kierunku tego właśnie miasta.

Ciekawostki

Był to odcinek drogi Czersk Zakroczym, łączący Nowe Miasto z okolicznymi wsiami i miastami, był to trakt handlowy. W 1464 nosiła nazwę Toruńska, obecną od 1482 lub Błońską. W XVI w. stało tu 26 drewnianych domów, stanowiła jedną z głównych ulic Nowej Warszawy. W 1621 bieg ulicy został przecięty wałem obronnym. W 1623 gdański mieszczanin Jan Jasky, kupił jeden z dworców przy ulicy z przeznaczeniem na szpital dla przejezdnych cudzoziemców i przytułek dla sierot. Od XVIII w. stała się reprezentacyjną ulicę prowadzącą na Żoliborz, zabudowaną pałacami (Wołłowicza, Sapiehy, Kotowskiej później Ossolińskiego, Lubomirskiego) i kościołem, a w 1750-60 ulicę wybrukowano, przerzucając most nad rzeczką Belcząca (nie istniejąca dziś). 17.04.1794 rozegrała się tu walka mieszczan z 4. Batalionem Grenadierów Kijowskich mjr Titowa, idącym na pomoc uwięzionemu ambasadorowi Igelstroemowi. W 1832 część zabudowy wyburzono w związku z budową esplanady Cytadeli, a w 1851 ulicę poszerzono. Wiadukt z linią kolejową przerzucono nad ulicą w 1873-5. Mieszkali tu wtedy biedniejsi rzemieślnicy i handlarze, zwykle żydowscy. Ulica szybko zubożała, na pocz. XX w. większość mieszkańców stanowili Żydzi. Istniały tu takie zakłady jak graficzne Concordia i fabryka okuć Krojnina. 28.04.1943 oddział AK z por. Tadeuszem „Szrapnelem Kern-Jędrychowskim zaatakował posterunek SS na rogu z Konwiktorską, zabijając 3 wartowników. 30.08.1944 zamordowano tu 32 żołnierzy AK Batalionu Zośka, a następnego dnia 10 kobiet z domu starców na ul. Przyrynek. W 1944 zabudowę zniszczono w dużym stopniu, część zrekonstruowano, część odbudowano w stylu historycznym.

Stan obecny:

Nr 1: kościół Franciszkanów pw. Stygmatów św. Franciszka Serafickiego. Pierwszy kościół

zbudowano w 1647 za pieniądze Władysława IV. Był on drewniany, więc spłonął w czasie potopu szwedzkiego wraz z wyposażeniem w 1657. Następny drewniany powstał w 1662-3, a rozebrano go dopiero po ukończeniu budowy murowanego kościoła. Kościół zaczęto budować w 1679 wg planów Jana Chrzyciela Ceroniego, przy współpracy z Fontanami, Józefem i Jakubem, z fundacji Jana III Sobieskiego i Adama Kotowskiego. Pieniądze na kościół łożyli również Lubomirscy. Świątynia wzorowana jest na kościele Santa Maria della Victoria w Rzymie. Kamień węgielny poświęcił ks. Mikołaj Popławski. Zmian dokonał również Józef Boretti, podwyższając wieże. Zawiązywały się tu wtedy konfraternie: Bractwo p.w. św. Franciszka Serafickiego (1650), Bractwo p.w. św. Antoniego Padewskiego (1664). Do 1700 zbudowano tylko prezbiterium i fundamenty, a zarazem z lat 1708-12 przetrwał tylko jeden zakonnik. Budowlę ukończono wreszcie w 1732 dzięki planom Antoniego Baya i pracy Józefa i Jakuba Fontanów, a konsekrował ją w 1737 bp poznański Stanisław Hozjusz. W 1754 rozbudowano kaplice MB Pocieszenia wg proj. Antoniego Solariego. W 1788 zmieniono fasadę wg proj. Józefa Boretti. W 1944 częściowo zburzony, ale ostały się spore partie murów, tak, że 20.01.1945 odbyła się tu msza dziękczynna. Odbudowano kościół w 1945-56 pod kierunkiem Stanisława Marzyńskiego. W podziemiach mieszczą się krypty, w których spoczywają: rzeźbiarz Michał Bartłomiej Bernatowicz i inne znaczące osoby. Pozostałe grzebano przed kościołem na cmentarzu przykościelnym. Sam cmentarz otoczono w 1744-8 ogrodzeniem z rzeźbami św. Franciszka, Antoniego, Tadeusza Apostoła i Jana Nepomucena wg proj. Jakuba Fontany. Cmentarz zlikwidowano w 1817. Wojnę przetrwały: ambona z 1725 z fundacji kasztelana trockiego Jana Fryderyka Sapięhy, wykonana przez pracownię snycerską Michała Bartłomieja Bernatowicza. Oryginalne są rzeźby św. Antoniego Padewskiego z lilią i księgą i aniołki. Ołtarze boczne: MB Częstochowskiej z poł. XVII w. przeniesiony z drewnianego kościoła, w predelli obraz Ostatnia wieczerza, w zwieńczeniu obraz św. Anny Samotrzeciej z XVIII w. a w nastawie rzeźby św. Jana Ewangelisty i Jana Chrzyciela, a na górze św. Barbara i Katarzyna; św. Antoniego Padewskiego z 1725 wykonany przez pracownię snycerską Michała Bartłomieja Bernatowicza, obraz w polu namalował w 1664 Mateusz Bertowicz, po bokach figury św. Wojciecha i Elżbietę, a w zwieńczeniu obraz św. Andrzeja Apostoła z XVIII w.; Ukrzyżowanego Chrystusa z 1725 wykonany przez pracownię snycerską Michała Bartłomieja Bernatowicza z wykorzystaniem krucyfiks z 1693 autorstwa Andrzeja Schłütera, główna grupa rzeźbiarska to krucyfiks z Chrystusem, św. Jan Ewangelista i św. Maria Magdalena, podtrzymująca zemdloną MB, a w zwieńczeniu obraz Piety z kościoła Gwardiackiego na Cytadeli; św. Józefa z 1725 wykonany przez pracownię snycerską Michała Bartłomieja Bernatowicza obrazem z XVII w. Claudea Callotea, kopią podobnego w kościele Wizytek tego samego autora, w zwieńczeniu zaś obraz Pokłon Trzech Króli z XVIII w. Epitafia Konstantego Mokronowskiego z 1733, Władysława Grzegorzewskiego z 1750, z wielką ilością uzbrojenia symbolizującego wojenne zasługi kasztelana ciechanowskiego; brak tylko daty śmierci: kasztelan zmienił decyzję i kazał się pochować w Jasiońcu, a to epitafium, wykonane za jego życia, zostało zapomniane..., Antoniego Kaczanowskiego z 1896 i Henryka Perzyńskiego z 1899 (wyk. Antoni Olesiński), obrazy z XIX i XX w., konfesjonały z 1926-7 i organy z 1925. Mieszczą się tu również 4 ołtarze boczne: Matki Boskiej Częstochowskiej z 1650, św. Antoniego Padewskiego, Ukrzyżowanego Chrystusa i św. Józefa; wszystkie z 1725. W kaplicy św. Maksymiliana Kolbego, za kratą z 1772 wykonaną przez Marcina Patajewskiego, mieści się trumna z relikwiami św. Witalisa z ok. 1750, czaszka i kości dłoni umieszczone w figurze woskowej. Relikwie były przechowywane w kaplicy podziemnej do 1944, ale dziś już owa kaplica nie istnieje. Sprowadził je tu z Rzymu o. Benedykt Halkiewicz w 1746. Po wojnie sprowadzono z Lubiąża obraz Michaela Willmana z 1661, Chrystus w ogrójcu. W kruchcie umieszczony jest krucyfiks, będący pamiątką po zlikwidowanym w 1817 cmentarzu przykościelnym. Nad wejściem umieszczono tablicę z łacińskim napisem: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus. Błyszczą ta świątynia darami wielu dobrodziejów, ale szczególnie jaśnieje darem Lubomirskich, jako że Jerzy, najznakomitszy z rodu [waleczny] na miarę Hektora i wojewoda, do końca doprowadził dzieło w 1732. Resztę wyposażenia tworzą ołtarze z XVIII w., przerabiane po zniszczeniach 1944, obraz Stygmatyzacja św. Franciszka Serafickiego (kopia), obraz MB, św. Tadeusza Judy, Serce Pana Jezusa, św. Maksymiliana Kolbe. Konfesjonały wykonał w 1926-7

Wincenty Bogaczyk. Organy sporządził w 1925 Wacław Biernacki. Obrazy z XVIII w.: św. Stanisław Biskup, bł. Józef z Kopertynu, bł. Salomea przed MB z Dzieciątkiem, św. Wawrzyniec, kilka kopii włoskich z XIX w.

Klasztor Franciszkanów. Sprowadził Franciszkanów Władysław IV w 1645, dzięki staraniom o. Wincentego Skapity. Potrzebowali dużej przestrzeni, więc dostali obszerny plac poza miastem od sekretarza królewskiego Jakuba Sosnowskiego. Najpierw zbudowano drewniany klasztor, spalony w czasie potopu, drugi powstał w 1662-5. Obok kościoła w 1713-32, Józef i Jakub Fontana zbudowali klasztor wg proj. Antoniego Baya. W 1753 dostawiono nie istniejący dziś gmach nowicjatu. W 1788 wschodnią i północną część zbudował Józef Boretti. W 1797 władze pruskie usunęły zakonników, przejmując klasztor na więzienie. W 1837 siedzibę miała tu Warszawska Akademia Duchowna, w 1864 mieściło się tu Polskie Towarzystwo Ziemskie, Rosyjskie Towarzystwo Dobroczynności (Ochronka Mikołajewska prowadząca przedszkole) i Bank Kredytowy. Franciszkanie wrócili tu w 1919, choć 2/3 budynku zajmowała Spółka Akcyjna Polski Fiat. W 1944 klasztor został częściowo zburzony, odbudowany w 1949-57 pod kierunkiem Stanisława Marzyńskiego. Nr 2: kamienica Fontany. Powstała na miejscu pałacu Mokronowskich. Czteropiętrowa, zbudowana w 1770 przez Jakuba Fontanę, jako kamienica czynszowa, prawdopodobnie pierwsza w Warszawie. Architekt wynajmował tu mieszkania w celach dochodowych. W 1944 nie została zniszczona w dużym stopniu, więc została łatwo odbudowana w 1952-4 pod kierunkiem Haliny Trojanowskiej. Mieści się tu Warszawskie Towarzystwo Muzyczne im. Stanisława Moniuszki, w którym znajdują się autografy najstarszych polskich oper, utworów Chopina, Moniuszki i Karłowicza: Krakowiacy i Górale, Nędza Uszczęśliwiona itd.

Nr 4: Kamienica Mali. Zbudowana na pocz. XIX w. dla Wacława Mali, piekarza. Po 1944 ocalały mury i balkon żeliwny, a pracami nad odbudową w 1952-4 czuwała Halina Trojanowska.

Nr 6: Pałac Sapiechów. Zbudowano wg proj. Jana Zygmunta Deybela w latach 1727-43 dla kanclerza wielkiego litewskiego Jana Fryderyka Sapiehy w kształcie podkowy, z ogrodem na tyłach. Deybel otrzymał za to 157 tys. zł. Budowa tyle trwała, gdyż Sapieha, robiąc karierę, potrzebował wraz z awansem efektowniejszych pomieszczeń reprezentacyjnych. Przy urzędowaniu wewnątrz pracowali: malarze Szymon Czechowicz, Jan Benedykt Hoffmann, Grzegorz Łodziński, malarze dekoratorzy i pozłotnicy Marcin Wozański, Pojatoski, Błażej Szelański, Antoni Schultz, Ernst, Rusiecki, sztukator Jan Chrystian Redler, snycerze Donat, Johann Endte, Wilhelm Sznejder, stolarze Johann Michael Fiszer, Marcin Rosyn, Filip i Bernard Lentzowie, Donnermann, Krystian Feter, Jan Fryderyk Reich. Mieściło się tu 113 obrazów, z czego 54 portrety postaci wybitnych w epoce. Był to cour d'honneur, czyli z przodu podjazd, z tyłu obszerny ogród. Od 1817 mieściła się tu siedziba Rządowej Komisji Wojny, a w 1819-26 budynek przekształcono na koszary wg proj. Wilhelma Henryka Mintera, w których stacjonował 4 pułk piechoty (Czwartacy), ci sami, którzy brali udział w powstaniu listopadowym i w bitwie pod Olszynką Grochowską, mimo iż byli ulubieńcami księcia Konstantego. W 1944 zburzony całkowicie, odbudowany w 1951-6 w wersji deybelowskiej pod kierunkiem Marii Zachwatowicz. Dziś mieści się tu Ośrodek Wychowawczy dla Dzieci Niedosłyszących im. Ottona Lipkowskiego. Na fasadzie popiersie Ateny pośród sztandarów i attyka z kamiennymi dzbanami. Kartusz z herbem rodzimym Sapiechów: Lisem.

Nr 7: kamienica w stylu historycznym. 30 sierpnia 1944 zginęło tu 32 żołnierzy z Batalionu Zośka z kompanii Maciek, Giewont i Rudy.

Głaz upamiętniający śmierć 32 żołnierzy batalionu Zośka. Wystawiony w latach 50 XX w.

Nr 15: pałac Lubomirskich. Powstał w XVIII w., później przejęli go Gurowscy.

Bloki osiedla Nowiniarska. Powstały w 1956-63 wg proj. Barbary Andrzejewskiej z zespołem. Bloki osiedla Nowe Miasto. Powstały w 1948-52 wg proj. Stanisława Brukalskiego.

Data nadania nazwy: początek XV wieku. 1989.11.16 jej północnemu fragmentowi (od ul. R. Krajewskiego do Cytadeli) przywrócono obowiązujące 1926.09.27 - 1948.11.15 imię Jana Jeziorańskiego.

